

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

УДК 37.013.42:37.018.1:316.624

В. В. Афанасьєва

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА ШКОЛИ З ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ НА РІВНІ РОБОТИ З БАТЬКАМИ

Сьогодні в Україні проблема девіантної поведінки набуває загрозливих масштабів. Все більше підлітків вживають алкоголь і тютюнові вироби, зловживають Інтернетом, ведуть аморальний спосіб життя тощо.

Проблема соціально-педагогічної профілактики девіантної поведінки підлітків на рівні роботи з батьками займає важливе місце у виховній роботі загальноосвітньої школи. Це обумовлено тим, що саме школа і родина є основними місцями соціалізації підлітків.

Відомо, що сім'я має переважний вплив на формування особистості дитини, її поведінку. Тому не викликає сумніву, що школа, як основний інститут соціалізації підлітків, має вести активну роботу з батьками щодо попередження девіантної поведінки у підлітків.

Аналіз роботи загальноосвітньої школи у напрямку профілактики девіантної поведінки підлітків на рівні роботи з батьками дозволив автору з'ясувати основні досягнення, проблеми, недоліки та особливості цього блоку виховної роботи в школі, а також окреслити план подальших дій щодо комплексної, систематичної організації соціально-педагогічної профілактики девіантної поведінки підлітків в діяльності загальноосвітньої школи.

Аналіз сучасних літературних джерел у галузі соціальної педагогіки показав, що проблему девіантної поведінки та її профілактики, у тому числі на рівні роботи з батьками, досліджували багато науковців, серед яких можна назвати такі імена, як: В. Афанасьєва, О. Безпалько, М. Галагузова, Н. Заверико, І. Зверева, А. Капська, А. Мудрик, Р. Овчарова, В. Оржеховська, С. Харченко та інші науковці.

Метою статті є – аналіз практики загальноосвітньої школи з профілактики девіантної поведінки в підлітків на сучасному етапі.

Аналіз практики соціально-педагогічної діяльності школи з профілактики девіантної поведінки на рівні роботи з батьками ми провели за розробленим нами критерієм ефективності соціально-педагогічної роботи школи у цьому напрямку, який ми назвали критерій «соціально-педагогічної обізнаності та активності батьків у питаннях профілактики девіантної поведінки підлітків».

По-перше, ми попросили батьків назвати ті види девіантної поведінки, що, на їхню думку, притаманні підліткам. Це дало нам

можливість уточнити, які девіації найбільш поширені серед підлітків на думку їх батьків.

Так, у процесі власного дослідження було з'ясовано, що батьки вважають найбільш поширеними видами девіацій: Інтернет-залежність (комп'ютерну залежність), залежність від азартних ігор, агресію, тютюнокуріння, алкоголізм, правопорушення й суїцид (останні два види девіацій не перевищували 1%).

Отже, ми визначили які види девіантної поведінки, на думку батьків, найбільш поширені серед підлітків.

Наступний момент, який нас цікавить, – це з'ясування того, на якому рівні та на предмет чого в загальноосвітній школі проводять профілактично-просвітницьку роботу з батьками. Розглянемо одержані результати.

По-перше, ми попросили батьків оцінити свій рівень знань щодо профілактики девіантної поведінки підлітків засобами сімейного виховання, для чого задали їм наступне питання – «Якою мірою Ви володієте знаннями щодо профілактики девіантної поведінки підлітків в умовах сімейного виховання?».

Результати відповідей такі: більшість – 52,3% батьків з ЕГ та 52% батьків з КГ відповіли, що погано знають про способи попередження виникнення девіантної поведінки в умовах сімейного виховання; зовсім не знають, як попередити виникнення девіантної поведінки – 31% батьків з ЕГ та 30,7% з КГ; 12,9% батьків з ЕГ та 13,2% батьків з КГ – відповіли, що знають у достатньому обсязі, як попередити формування девіантної поведінки в їхніх дітей; найменша кількість батьків відповіла, що добре знає, що робити стосовно цієї проблеми – лише 3,8% батьків з ЕГ і 4,1% батьків з КГ.

Для того, щоб дізнатись, звідки батьки отримують інформацію стосовно профілактики девіантної поведінки (яку роль тут відіграє школа), ми задали батькам друге питання – „Звідкіля Ви дізнаєтесь про способи попередження девіантної поведінки підлітків у сім'ї?».

Результати відповідей такі: лише 7,9% батьків з ЕГ та 8,1% батьків з КГ дізнаються про способи попередження девіантної поведінки в школі від учителів; 2,7% батьків з ЕГ та 2,1% батьків з КГ – від друзів, колег, знайомих; 10,4% батьків з ЕГ та 9,9% батьків з КГ – дізнаються із засобів масової інформації; а 79% батьків з ЕГ та 79,9% батьків з КГ – зовсім не проінформований про способи (методи) профілактики виникнення девіантної поведінки в підлітків.

На основі відповідей батьків на третє питання – «Як Ви оцінюєте обсяг та якість інформації щодо профілактики девіантної поведінки підлітків, надану Вам у школі?» ми дізнались, що більшість опитаних батьків (60,5% з ЕГ та 58,3% з КГ) не отримують у школі інформації стосовно профілактики девіантної поведінки підлітків, оцінюючи роботу школи в цьому напрямку як незадовільну; 24% батьків з ЕГ та 25,1% батьків з КГ – оцінюють профілактичну роботу школи як задовільну;

лише 10,1% батьків з ЕГ та 11% батьків з КГ оцінили обсяг та якість наданої їм у школі інформації щодо профілактики девіантної поведінки підлітків оцінкою «добре»; а ось на тому, що в школі вони отримують вичерпну інформацію стосовно профілактики девіантної поведінки, оцінюючи обсяг та якість наданої їм інформації «відмінно», наголошують усього-на-всього 5,1% батьків з ЕГ і 5,6% батьків з КГ.

Відповіді на четверте питання – «Від кого, на Вашу думку, залежить ефективність профілактики?» допомогли нам з'ясувати, від кого, на думку батьків, залежить ефективність профілактики девіантної поведінки.

Отримані дані показують, що відповіді на всі питання розподілились майже порівну: 36,7% батьків з ЕГ та 36,2% батьків з КГ вважають, що ефективність профілактики девіантної поведінки залежить від учителів та батьків одночасно; 32,4% батьків з ЕГ та 32,9% батьків з КГ покладають відповідальність за ефективність профілактики виключно на учителів; 29% батьків з ЕГ та 29,2% батьків з КГ вважають, що ефективність профілактики повністю залежить від них самих; важко було дати відповідь 1,9% та 1,7% батьків з ЕГ та КГ відповідно.

Для з'ясування того, на кого батьки покладають відповідальність за формування девіантної поведінки, ми задали їм п'яте питання – «Які, на Вашу думку, причини виникнення девіантної поведінки?».

Результати відповідей такі: 31,2% батьків з ЕГ та 32% батьків з КГ вбачають причини формування девіантної поведінки в поганій профілактично-виховній роботі вчителів; 12,8% батьків з ЕГ та 13,1% батьків з КГ – у поганому сімейному вихованні; переважна більшість – 43,9% батьків з ЕГ та 42,7% батьків з КГ вважають винними у виникненні девіантної поведінки соціальне оточення, що сім'я та школа тут ні до чого (перше рангове місце); важко було відповісти на це питання 12,1% батьків з ЕГ та 12,2% батьків з КГ.

Для з'ясування рівня впевненості батьків щодо ефективності профілактичної роботи школи ми задали їм наступне, шосте питання – «Чи впевнені Ви, що профілактично-виховна робота школи може реально попередити виникнення чи скорегувати девіантну поведінку?».

Результати виявилися невтішними, адже більшість батьків (49,7%) з ЕГ та 48,3% батьків з КГ повністю не впевнені в ефективності сучасної профілактичної роботи школи з подолання девіантної поведінки; 13,1% батьків з ЕГ та 12,9% батьків з КГ припускають, що профілактична робота може бути ефективною, але за умови залучення до цієї справи батьків чи правоохоронних органів; 29,1% батьків з ЕГ та 31,2% батьків з КГ – важко було дати відповідь; лише 8,1% батьків з ЕГ та 7,6% батьків з КГ повністю впевнені в ефективності профілактичної роботи школи.

Для оцінки безпосереднього оцінювання реальної ефективності профілактичної роботи школи на рівні роботи з батьками ми сформулювали сьоме питання так: «Як Ви оцінюєте якість

профілактично-виховної роботи учителів щодо подолання (попередження) девіантної поведінки підлітків?».

Результати відповідей такі: лише 1,8% батьків з ЕГ та 1,5% батьків з КГ повною мірою задоволені роботою школи (учителів) у цьому напрямку, оцінивши їхню роботу «відмінно»; оцінку «добре» за профілактичну роботу учителів поставили 12,2% батьків з ЕГ та 11,9% батьків з КГ; оцінкою «задовільно» роботу вчителів оцінили 32,1% батьків з ЕГ та 29,8% батьків з КГ; оцінку «незадовільно» за профілактичну роботу учителям поставила найбільша кількість батьків – 53,9% батьків з ЕГ та 56,8% батьків з КГ.

Останнє восьме питання ми сформулювали так: «Як Ви оцінюєте власне сімейне виховання як засіб попередження виникнення девіантної поведінки у Вашої дитини?».

Результати відповідей такі: 10,3% батьків з ЕГ та 9,4% з КГ уважають виховання у своїй родині ідеальним, поставили собі оцінку «відмінно»; 42,1% батьків з ЕГ та 43,2% батьків з КГ поставили собі оцінку «добре», обґрунтовуючи її тим, що виховують дітей не гірше за інших; більшість опитаних – 47,1% батьків з ЕГ і 46,9% з КГ оцінили сімейне виховання у власній родині «задовільно», пояснюючи це тим, що вони роблять усе можливе, але це не завжди дає бажаний ефект; і лише 0,5% батьків з ЕГ та 0,5% батьків з КГ зізнались, що не знають, як правильно виховувати власних дітей.

Отже, проведене дослідження дозволяє зробити наступні висновки. Відповіді на перше питання показали, що батьки не озброєні знаннями щодо профілактики девіантної поведінки в умовах сімейного виховання; на друге питання – що в школі батькам не надається достатньої інформації з профілактики девіантної поведінки підлітків (якщо в школі батькам і говорять про девіантну поведінку, то не акцентують увагу на методах профілактики); на третє – що за обсягом і змістом якість наданої інформації в школі дуже низька; на четверте – що в батьків немає єдиної думки стосовно того, що ефективність профілактичної роботи – загальна справа сім'ї та школи; на п'яте питання – що лише 13% батьків покладають відповідальність за формування девіантної поведінки в їхніх дітей на себе, більшість батьків схильні вважати винними соціальне оточення та погану роботу вчителів; на шосте – існує недовіра батьків до шкільної системи виховання, їх невпевненість у ефективній профілактичній роботі школи, майже половина опитаних батьків вважає, що школа безсила в цьому питанні, лише 8% батьків впевнені в ефективності роботи школи з профілактики девіантної поведінки підлітків; на сьоме питання – більше половини батьків повністю незадоволені роботою школи в цьому напрямку; на восьме питання – (відповіді батьків дещо суперечать відповідям на перше питання анкети) більшість батьків відповіли, що не знають методів профілактики девіантної поведінки підлітків в умовах сімейного виховання, але мало хто з них оцінює на «незадовільно» власне сімейне виховання, що

пояснюється тим, що батьки відмежовують знання методів профілактики девіантної поведінки від загального сімейного виховання, тим самим висловлювати нерозуміння значущості сім'ї в профілактиці девіантної поведінки підлітків і перекладаючи відповідальність на школу, соціум, але не на себе.

Проведене дослідження не вичерпує проблеми. Перспективи подальших розвідок автор вбачає розширенні змісту профілактичної роботи відповідно до розширення кола видів девіацій; трансформації роботи соціально-педагогічної профілактики девіантної поведінки в інші види навчальних закладів; проводити профілактику девіантної поведінки не лише серед підлітків, а й у більш широкого вікового кола; збагачення методики профілактики девіантної поведінки.

Афанасьєва В. В. Соціально-педагогічна робота школи з профілактики девіантної поведінки підлітків на рівні роботи з батьками

В статті представлено результати аналізу сучасного стану профілактики девіантної поведінки підлітків у загальноосвітній школі на рівні роботи з батьками. Аналіз практики здійснення профілактики девіантної поведінки в діяльності загальноосвітньої школи й визначення рівня її ефективності дозволив автору з'ясувати основні досягнення, проблеми й недоліки профілактики девіантної поведінки, визначити особливості та специфіку цього блоку виховної роботи в школі, а також окреслити план подальших дій щодо комплексної, систематичної організації соціально-педагогічної профілактики девіантної поведінки підлітків в діяльності загальноосвітньої школи.

Ключові слова: девіантна поведінка, підлітки, загальноосвітня школа, педагоги, батьки, профілактика.

Афанасьєва В. В. Социально-педагогическая работа школы по профилактике девиантного поведения подростков на уровне работы с родителями

В статье представлены результаты анализа состояния работы общеобразовательной школы относительно профилактики девиантного поведения подростков на уровне работы с родителями. Анализ школьной практики относительно обозначенной проблемы позволил автору определить основные достижения, проблемы и недостатки профилактики девиантного поведения, определить особенности и специфику этого блока воспитательной работы в школе, а также наметить план дальнейших действий по комплексной, систематической организации социально-педагогической профилактики девиантного поведения подростков в деятельности общеобразовательной школы.

Ключевые слова: девиантное поведение, подростки, школа, педагоги, родители, профилактика.

Afanasieva V. Socio-educational prevention of deviant behavior among adolescents at the school with parents

The article presents the results of a comprehensive analysis of the state of the school relative to the prevention of deviant behavior among adolescents at work with their parents. The analysis of classroom practice in relation to the designated problem has allowed the author to identify the main achievements, problems and shortcomings of prevention of deviant behavior, determine the characteristics and specificity of this block of educational work in school, and to outline a way forward in a comprehensive, systematic organization of social and educational prevention of deviant behavior among adolescents in activities secondary school.

Parents do not know how to prevent the emergence of deviant behavior in their children and family education. At school, the parents did not provide sufficient information for the prevention of deviant behavior among adolescents. The volume and quality of the content of the information provided in the school is very low. Parents are unanimous about the fact that the effectiveness of the prevention of deviant behavior depends on the joint efforts of the school and the family. Only 13% of parents are held responsible for the formation of deviant behavior in their children by themselves, tend to think of all the other guilty of the social environment and the poor performance of teachers. Most parents do not know the methods of prevention of deviant behavior among adolescents in family education.

Key words: deviant behavior, teens, school, teachers, parents, prevention.

Стаття надійшла до редакції 28.09.2013 р.

Прийнято до друку 25.10.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Савченко С. В.

УДК 37.013.42:343.91-053.6

К. О. Дуванська

**ВЗАЄМОДІЯ УСТАНОВ ТА ОРГАНІЗАЦІЙ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ
ПРОФІЛАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З НЕПОВНОЛІТНІМИ
ПРАВОПОРУШНИКАМИ**

Економічна й соціальна нерівність, зловживання наркотиками й алкоголем, особливо серед підлітків і молоді, призвели до стрімкого зростання в Україні підліткових правопорушень. Сучасні тенденції здійснення правопорушень неповнолітніми в Україні характерні для делінквентної поведінки молодих людей у більшості країн Південно-Східної Європи та країн пострадянського простору, а саме – поширення крадіжок, грабежів, розбоїв та тілесних ушкоджень, а також досить